„Родени от Вятъра“

Автори: Кремена и Ния Каменови

Действието се развива в края на IX в. в Хазария (Хазарският хаганат) и Кримския полуостров в края на VIII в. – началото на IX в.

Пояснение: За хазарите времето и пространството се сливат, така че надяваме се, ни прощавате това разминаване.

Източници:

1. ***За принцеса Атех:***
- „Хазарски речник. Роман лексикон в100 000 думи“ на Милорад Павич, 1984 г. – информация за легендарната хазарска принцеса Атех.
- „Политическите отношения между Киевска Русия и Хазарския каганат“ – Маргарита Василева.
- „История Хазар“ – М. Артамонов, 1962 г.

2. ***За княз Буривоя:***
- „Севастополь. Город руской славы“ – Владимир Шигин, 2015 г.
- „Руси и българи през ранното Средновековие до 964 г.“ – Емил Михайлов, 1989, стр. 133.
- „Сугдея (Судек) в III-VII в.в.“ (Сугдейски сборник, Киев-Судак 2014, 45-74) – Александър Джанов.

Единственото добавено от нас:

- систематизацията на трите части, в които се разказва за принцеса Атех, от книгата на Павич;
- някои описателни моменти и репликите;
- действията, при които участват и двамата главни герои на разказа.

Принцеса Атех

Вече се бе стъмнило. Хазарската принцеса Атех, заобиколена от двете си робини – едната от народността чуди, и едната от народността черемиси, слушаше старата си баба, майката на кагана, която разказваше историята на хазарския народ – история, която самата принцеса слушаше от малка:

- Ние сме древен народ. Идваме от източните земи. Името ни – К`о-са ни е дадено от империята Хан(1). Дошли сме на запад, в тези степи, заедно със стотици племена(2). Последвали сме народността, която ромеите нарекли хуну(3). Тази народност се е разпиляла отдавна. После водим войни със савир(4) и те ни превземат. Но идват тюрките. Тюркският каганат ни завладява. Когато каганатът се разделя на две, ние все още сме част от Западният каганат. После идват добрите времена. Преди триста години каганатът се разпада(5). Идва и нашето време. Създава се нашият кагнат – Хазария(5). Ставаме огромна сила. Преди двеста години завладяхме бреговете на три морета. Завладяхме и полуостровът, където се намира ромейският град Керч(6). Стигаме и до Албания в приказните планини на източната част на морето(7). Но там ни чакаха арабите, мюсюлманите. Имало спречквания, но все пак сме се сдобрили. Сега търгуваме с тях(8). Преди сто години завладяхме северните територии на морето на Ромейската империя. Но и с тях започнахме да търгуваме9. Сега остава да разрешим само един въпрос – коя ще бъде нашата вяра. Християнството или islямът.

1 Хан – древнокитайската империя

2 – става въпрос за Великото преселение на народите.

3 – хуну това са хуните.

4 – савир – тюркско племе, под чиято власт, за известно време, попадат и хазарите.

5 – В периода 630-631 г. Западнотюркският каганат се разпада и се образуват различни тюркски каганати, в това число и Хазарският.

6 – втората половина на VII в. хазарите се разпростират не само в степите на Азавско-Каспийското море, но и на Северното Черноморие и част от полуостров Крим.

7 – хазарите настъпват към Кавказ.

8 – Хазарите се отправят към Албания в Кавказ, поради което имат спречквания с арабите. След което се установяват търговски отношения.

9 – През VIII в. хазарите бързо завладяват Причерноморските територии на Византийската империя. Но скоро Византия и Хазария осъществяват търговски връзки.

Атех беше доста красива и набожна. Всъщност Атех не беше толкова красива, но пред огледалото упражняваше лицето си преди да приеме такъв израз и така да разпознае чертите на лицето си, че да стане хубава. Нощем на всеки клепач тя носеше по една буква от забранена хазарска азбука, в която всеки писмен знак убиваше, щом се прочете. Буквите изписваха слепци. Така принцесата беше защитена от врагове, докато спеше. Защото хазарите вярваха, че нощта е времето, в което човек е най-безпомощен (Павич 1984).

Всяка сутрин принцесата взимаше огледалото и създаваше своето лице, невиждано до тогава. След това започваше да рисува – робът или робинята, всеки път идваха бяха различни (Павич 1984).

И тази сутрин, без изключение, принцесата извика една от своите робини и започна да я рисува. Взе в ръцете си дървена и гладко ошкурена светла дъска, както и багрилата от растителни продукти. Вгледа се внимателно в красивото полуголо и покрито отчасти с кожа, женско красиво тяло. Ръката на принцесата започна да се движи леко по дъската, след това движенията ѝ станаха по-уверени. Съвсем скоро картината беше готова и Атех освободи робинята. След това огледа произведението на изкуството на слънчевата светлина и го прибра в големия скрин, където прибираше всичките си картини.

Тъй като все още стоеше облечена в китайска копринена рокля, внесена от Византия, принцесата се среса с дървен гребен и започна да се облича. Сложи си бяла риза, бежово везано със златисти нишки елече, надяна шалварите и ги препаса с ремък.

Атех окачи звънчетата по дрехата си, за да се разбере от околните дали се облича или съблича (Павич 1984).

Сплете дългата си до кръста, черна и права коса на четири плитки, като спусна по две от всяка страна. Сложи си наушници на всяко ухо. Наушника бе изработен от дебела златна пластина. На главата си постави диадема, съставена от бронзовви пластинки, в които бяха инкрустирани скъпоценнни камъни.

Сетне принцеса Атех отново се вгледа в огледалото. Понеже в Двореца имаше придворни от мюсюлманско и християнско вероизповедание, тя промени образа си за пред всеки според вярата. Но всяко едно от лицата беше красиво.

Излезе от покоите си и хвърли поглед към двете големи кучета, които стояха до вратата, за да пазят стаята й (Павич 1984).

След това принцеса Атех отиде да закусва.

Принцесата имаше способността да диша по-рядко от останалите. Вървеше бавно. Тя беше изключително мудна. На закуска се нахрани, както всеки път, твърде бавно, така че отново изнерви всички наоколо (Павич 1984).

Беше интересно човек да я наблюдава как подскача като птица от клон на клон, докато говори (Павич 1984).

Но на никой това вече не му правеше впечатление. Но все пак на принцеса Атех й беше неудобно от този факт и гледаше да говори възможно най-малко. Не това и беше и единствената причина, поради която принцесата не говореше.

Тя имаше пълно равнодушие към всички разговори (Павич 1984).

Принцеса Атех не разговаряше почти. Изглеждаше бездушна, но не беше така. Тя бе преизпълнена с любов в душата, като всеки поет. Тя пишеше любовни стихове всеки следобед и това беше основното й занимание. Потъваше в своя романтичен и поетичен, мечтателен свят.

Поезията й беше любовна, но единственото, което се е запазило от нейните стихове е : „Разликата между две да, може да бъде по-голяма отколкото между да и не“ (Павич 1984).

Каква мъдра мисъл, нали? Принцеса Атех обичаше да повтаря тези стихове, тъй като й допадаха изключително. Може би и заради това, те са единствените запазени. Когато човек каже едно след друго „Да, да“, означава, че или не слуша какво му говори отстрещния или прави фалшиво утвърждение. А когато каже „да“ и после „не“, има секунда разлика за размисъл.

Както всяка сутрин, принцеса Атех излезе в градината на Двореца. Струйки слънчева светлина се прокарваха между листата на дърветата. Вятърът разнасяше уханието на цветята наоколо.

Княз Буривоя и битката при Согдея

Князът Буривоя1, княз на Новгород, гледаше към крепостта, възседнал черния си кон. Слънцето светеше право срещу него, но благодарение на коничния шлем, украсен с железни ленти, очите му бяха прикрити. Той стисна меча си здраво и замахна с него, сякаш разсичаше невидим враг. Облечен в желязната си ризница от кукички и ленените си червени панталони, той изглеждаше по-едър, отколкото беше в действителност.

Той вече беше извършил нападение над град Корг(2). Смяташе да се отправи към крепостта Согдея(3) в Таврика(4), убеден в победата си(4). Той беше осъществил първите походи срещу византийските владения на Черноморското крайбрежие на империята, от страна на славяните.

1- както е известен, иначе, като княз Бравлин в „Житието на Св. Стефан Сурожки“ от XV в.
2- Корг – град Керч.
3- Согдея – Сурож е ранновизантийска крепост на Кримския полуостров.
4- Таврика – Кримският полуостров.
5- все пак той не успява да завладее полуострова.

Крепостта се намираше на брега на морето, върху едно скалисто възвишение. Вълните се удряха в скалите, над които се извисяваше тя. Оградена от трите си страни от вода, край нея се разпростираше меката и ниска зелена трева. На запад пееха птички, скрити в клоните на дърветата.

Крепостта Согдея бе построена от ромейците още преди няколко века(1). Тя беше от изключително стратегическо значение. Формата й беше стъпаловидна, като предната част беше доста по-къса. Крепостта стъпваше

върху скална основа и беше каменна, а от вътрешната си страна бе изградена от камъни и тухли. Стените ѝ бяха дебели – с дебелина 1 м. Главна роля в Согдея играеха североизточната кула, но основна защитна функция изпълняваха южната стена (гледаща към морето) и съседната до нея кула, която служеше за отбрана от морски нападения. Каменоломните машини, скрити в крепостта, служеха за поражение срещу бойните кораби (Джанов 2014).

1- през ранновизантийския период

След като превзе Согдея в Таврия, Буривоя прие Светето кръщене. Но как се случи това? Той ограби храма „Св. София“, където се намираше гробът на Св. Стефан, покрит с царски одежди. Князът внезапно бе поразен от невидима ръка и се строполи на земята (Шинигин 2015).

Буривоя реши, че това е наказание, изпратено от християнския Бог и се потресе до дъното на душата си. Храмът, който до скоро му се струваше мрачен, изведнъж се изпълни със светлина в очите му. След дълги размишления, Буривоя преосмисли решенията си относно завладяването на града.

Буривоя веднага извика стоящия на близо свещенник и му каза:

- Можеш ли да ме кръстиш? Искам да стана християнин.

На същия ден той прие християнската религия.

Князът се покръсти със всички свои бояри, върна загарабеното, освободи пленниците и веднага изведе бойците си от града (Шинигин 2015).

По пътя, на княза, се мярна хилавият войник, размахвал преди малко меча си край крепостта. Младежът, стреснат от преминаващата войска, се скри зад едно дърво. Буровия слезе от коня, като прошептя на вождовете си да го прикрият и тръгна в посока към боеца. Последният свали покривалото от главата си и красиви, дълги коси се разстелиха по раменете му. Това беше жена!

<u>Родени от вятъра</u>

Те се срещнаха, защото...

„... съдбите на всички човешки раси, книгата на народите, е вписана във Всемира, където всяка звезда представлява вече въплътен живот на един и същи език или народ.“ (1).

1- представата за времето според хазарите.

Князът разтърси русите си коси невярващо. Струваше му се, че непознатата бе прекалено красива, за да е истинска. Още преди да й каже каквото и да било, тя предусети намеренията му и заяви на родния му език:

- Аз знам кой си.

Той беше още по-изненадан – не само че говореше езика му, но изглеждаше твърде спокойна. Нито едно мускулче по лицето й не трепна. Все пак, Буровия направи крачка напред и попита:

- Не се ли боиш от мен?
- Аз не изпитвам страх – простичко отвърна принцесата – отдавна съм забравила това чувство.

Искрено заинтригуван, князът огледа грубите шалвари и облекло на принцесата. Въпреки простите дрехи, си личеше, че жената срещу него е от висше потекло, образована и дръзка. Той се усмихна широко, а в синьо-зелените му очи заиграха огънчета. Преди малко, виждайки я да разсича главите на неговите сънародници, си бе помислил: ето, един войник, толкова слаб, а как изкусно върти меча.

- Къде си се учила да се биеш така? – продължи той с въпросите си.

Принцесата не отговори. Само му подаде ръка. Той се остави да го поведе. Краката им докосваха земята. За момент на княза му се стори, че всичко това е видение, плод на изтощения му разум. Когато целувките ѝ покриха лицето му, той осъзна, че не е видение, и че случващото се е истина. Край тях прелетя многоцветен папагал и князът си помисли, че не е виждал по-прекрасна птица.

- Ти ли си за мен роден над вятъра, а аз за теб – под вятъра? Аз ли съм за теб родена над вятъра, а ти за мен – под вятъра? Или и двамата сме родени от него.... – промълви принцеса Атех (2).

2- за хазарите „родени под вятъра“ са хазарите, а „родени над вятъра“, са чужденците.

Хазарската полемика

Атех знаеше, че още преди сто години в Хазария бе започнало да се разпространява християнството. В Източен Крим бил построен християнски храм в планината Тепсен. Но било разпространено и мюсюлманството. Управителят на Аббасидската империя (Арабския халифат) в Армения се казвал Язид. Той се оженил за дъщерята на хазарския каган, която се казвала Хатун. Тя става мюсюлманка и се запознава с Корана. След две години тя умира и Язид е истински опечален. Въпреки спречкванията с арабите, и арабите и хазарите, се опитваха да поддържат добри отношения. Хазарските християни се бяха обединили в една митрополия. Хазария ставаше все по-подчинена от Константинополската църква на Ромейската империя. Засилваше се и влиянието на самата Империя. В различните южни части на кагнатът съществуваха различни области, които бяха или християнски, или мюсюлмански – области в Крим и Кавказ.

Хазарите отдавна очакваха мигът, в който ще настъпи промяната в официалната им религия, но това ни най-малко не ги тревожеше. Те знаеха, че спокойно могат да почитат и своя Бог – Богът, към когото се молеха с плач. Сектата на ловците на сънища бе толкова силна, а и имаше подкрепата на своята принцеса, така че не се притесняваше за съдбата си.

Каганът от доста години обмисляше въпроса коя религия да приеме като официална за своя каганат. Имаше само два избора – или тази на Ромейската империя, или тази на Арабския халифат. Но и двата варианта не му допадаха. Християнтството щеше да го постави под влиянието на империята, а ислямът – под влиянието на Арабския халифат. Какво беше решението? Тогава, един ден, като божествен проблясък, му хрумна идеята да повика в Двореца не само византийски и арабски посланници, но и един еврейски учен. Каганът

прати свои посланници до трите различн земи. Щеше да поиска съветите на трима учени – ромейският теолог от Константинополския университет, а именно Константин-Кирил Философ, арабският тълкувател на Корана Фарасиби ибн Кора и един еверейски учен.

Съвсем скоро решението на каганът се разпространи и всички очакваха денят, в който щеше да се развие Хазарската полемика. От нея зависеше към кое вероизповедание ще се определят хазарите. Беше 861 година, когато в Двореца пристигнаха тримата посланници. Каганът, фамилията му и всички придворни посрещнаха гостите подобаващо.

Още в първата половина на VIII в. Хазария била изправена пред избора между двете религии. Хазарският каган бе поставил такъв въпрос, че да застави християните да да признаят юдейството за по-добра религия от християнството, а мюсюлманите, че тази религия е по-добра от християнската. По този начин възвеличаваше юдейската религия като най-добра по признание на самите мюсюлмани и християни.

Най-силно впечатление на каганът направи Константин-Кирил Филсоф, византийският представител. Той бе работил в различни чиновнически и дипломатически служби в Солун. В Константинопол негови учители бяха известните Лъв Математик и Константин Фотий. Като свещенник Константин-Кирил бе станал патриаршески библиотекар в църквата „Св. София“ в Константинопол и професор по философия в Университета „Магнаурска школа“. Въпреки, че му симпатизираше, каганът не бе вътрешно благосклонен към Кирил. Първият не бе невещ – той се бе опознал из основи с юдейското учение, което смяташе и да приеме.

Принцесата стоеше и държеше един разноцветен папагал. Тя оглеждаше с интерес пратениците, като шареше с бадемовите си очи ту към един, ту към друг. Тъмнозеленената й рокля падаше на пода като перелина – красива рокля, чиято горна връхна дреха завършваше с пискюли. Гарваночерните коси бяха сплетени на плитка. Сребърните висулки, служещи за обици, галеха шията й. Атех нарочно заговаряше екзотичната птица на различни езици – на арабски, на ромейски и на еврейски, и избягваше единствено хазарския. Играта й не остана незабелязана от арабския пратеник, който се усмихна. Принцесата му отвърна също с усмивка, сякаш искаше да го заведе до покоите си.

Баща й, каган Булан, завърши развълнуван речта си. Думите му бяха посрещнати с шумни възгласи. Принцесата изчака всички в залата да се успокоят и в настъпилата тишина, започна:

- За никого не е тайна, че още преди век Хазария беше изправена пред избора между мюсюлманството и християнството.

Еврейският пратеник се опита да възрази, но тя не го остави да довърши:

- Хазарите искат да избегнат противопоставянето на мюсюлманството и християнството.

Папагалът изкряска сякаш одобрително и принцеста спокойно допълни:

- Юдаизмът ще утвърди самостоятелността на държавата.

Тя имаше предвид, че Хазария щеше да бъде равнопоставена на Ромейската империя и Арабския халифат.

- Юдейската религия не би попречила на нито на старото езичество, нито на християнството и мюсюлманството в кагана та.

След нейните думи земята започна да ходи и всички присъстващи се стреснаха, но не и принцесата. Тя само се усмихна – очакваше своята съдба. Заради последствията от този разговор, тя се бе приготвяла седмици наред...

<u>Съдбата на принцеса Атех</u>

Една пролет принцеса Атех казала: „Свикнах с мислите си като със своите рокли. Винаги имат еднаква обиколка в кръстта и аз ги виждам навсякъде по кръстопътищата. И което е най-лошо, от тях вече не се виждат кръстопътища.“ (Павич, 1984).

За да я развлекат, робите и робините й й донесли обикновено огледало, за да се види. Тя го погледнала и това предизвикало смъртта й. Споеред християнското предание на Павич, тя починала точно, защото никой не трябвало да вижда изрисуваните вечерно време върху клепачите й знаци. Но нека подминем това предание...

А за какво всъщност се бе приготвяла Атех?

Според християнската книга на Павич, преди да отиде в пъкала, предусещайки опасността, Атех бе наредила да бъдат събрани голям брой говорещи папагали. Така за всяка от Хазарския речник в Двореца беше доведен по един папагал, всеки от който беше научен на по една статия и по всяко време можеше да каже наизуст стихове на хазарски. Птиците се разлетяха по горите на Черноморското крайбрежие и учеха папагали на своите стихове. Тези учеха трети. В XVII в. на брега на черно море бил хванат папагал, който декларира стихове на неразбираем език (Павич, 1984).

Тя, Атех, чието основно занимание беше да пише, не можеше да преживее факта, че нейната поезия, произведенията, които бяха част от нея, щяха да изчезнат и никой никога повече да не ги прочете. Нищо, че ги беше писала на листи. Щяха да отнемат най-скъпоценната част от нея. Трябваше да спаси стиховете си и така щеше да спаси и себе си във вечността. Дълго плака и рецитира стиховете си. Сълзите й се стичаха по лицето. Колко усилия беше положила, за да научи папагалите на произведенията си. Това бяха денонощия, денонощия наред, в които не бе спала и в които бе обучавала папагалите. Лицето й бе пребледняло, изпито. Атех не бе яла, не бе спала. Бе отслабнала, уморена, изтощена и напълно съсипана. Всички около нея се чудеха какво става. Отдаваха промяната в нея с някоя любовна тъга.

Все пак, знаейки че ще умре, Атех беше получила неочаквана помощ. В деня след Хазарската полемика един от еврейските представители, благодарен за застъпничеството на принцесата, я причака в един от коридорите, придърпа я към близката врата и й прошепна:

- Не се притеснявайте, принцесо... ще Ви помогнем. Знаем, че съвсем скоро ще умрете. Но аз и останалите посланици имаме план, с който ще Ви помогнем така, че да останете жива!

И той й разказа за плана си. Първоначално принцесата бе останала изумена. Как някой друг щеше да умре вместо нея? След това се поуспокои...все пак това щеше да е нейният...не, не любим (той беше далеч от тук, макар, че беше по-добре да убият него). А нейният любовник – Мукадаси ал-Сафер. Щеше да е тежко и никога нямаше да прости вината си, но животът й беше по-скъп от неговия.

Според еврейското предание на Павич, еверейските представители се опитаха да спасят принцеса Атех. Те издействаха вместо нея да бъде наказан нейният

любовник. Той бе затворен в кафез, висящ над водата. Но това не я спаси от наказанието (Павич, 1984).

Въпреки, че постъпи жестоко с любовника си, Атех все пак умря... Убивайки любовта, тя уби и себе си.

Според мюсюлманската книга на Павич, взантийският пратеник се съюзи с еверейския пратенк и давамата заедно осъдиха прицесата да бъде прададена на злите сили на Сатната. Атех доброволно реши да избяга в третия пъкъл, при ислямския Ибилис. Тъй като не можеше изцяло да промени мнението на двата пъкала, Ибилис й отне пола, осъди я да забрави всичките си стихове и своя език, освен една думата „ку". Беше й изпратил злият дух Иби Хадраш, който й се яви в образа на щраус и той изпълни тази присъда. Така принцеса Атех бе останала да живее вечно и можеше да се връща на всяка една от своите думи безброй пъти. Но любов можеше да има само насън. Принцеса Атех напълно се посвети на своята секта на ловци на сънища. Принцеса Атех можеше да се яви насън на мъж, по-млад от нея хиляди години, и каквато и да е вещ можела да изпрати на лицето, което сънуваше (Павич, 1984).

Все пак по-добре в пъкала на Ибилис... мислеше си Атех. Все пак любовникът й беше мюсюлманин. А имаше и предимства: можеше да общува със своята Секта на Ловци на сънища – сънищата, според хазарите, се предаваха и от живи на умрели. Докато сънуваше мъртва, щеше да избере някой красив принц от миналото, когото щеше да превърне в свой любовник и така всяка нощ щеше да бъде заедно с него.

Славянският княз често държеше в ръце...

...ножа, украсен със ситни дупчици, който говореше за смъртта на неговата любима. Но Атех не може да умре. „...периодично отдъхваше в сънищата на живота. Така миналото, затворено винаги в себе си, получава малко свобода и нови възможности в сънищта"(1). Понякога нощем се чуваше „Ку-ку". Принцеса Атех изричаше тази единствена дума, която знаеше, и плачеше, опитвайки се да си спомни своите забравени стихове (Павич, 1984).

Буривоя така и не успя да правземе Таврика...

1- представата за смъртта според хазарите.

Автори: Ния и Кремена Каменови

декември 2021

Варна